

ساخت و اعتباریابی پرسشنامه کیفیت زندگی مبتنی بر آراء آیت الله جوادی آملی

عاطفه نژادمحمد نامقی^{۱*}، احمد برجعلی^۲، معصومه اسمعیلی^۳، عبدالله شفیع آبادی^۴، فریبرز باقری^۵

چکیده

هدف این پژوهش ساخت و اعتباریابی پرسشنامه‌ی کیفیت زندگی مبتنی بر آراء جوادی آملی است. روش پژوهش توصیفی از نوع پیمایشی است و پرسشنامه محقق ساخته توسط ۳۵۰ نفر از دانشجویان کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج که به روش نمونه گیری در دسترس انتخاب شده بودند، پاسخ داده شد. در ساخت پرسشنامه از کتاب‌های آیت جوادی آملی استفاده شده است. به منظور بررسی روایی از روش‌های روایی صوری، محتوایی و روایی سازه (تحلیل عاملی و همبستگی ابعاد با کل پرسشنامه) استفاده شد. پس از احراز روایی محتوا و بررسی شاخص بارتلت و KMO، پرسشنامه با روش مولفه‌های اصلی و چرخش واریماکس مورد تحلیل عاملی قرار گرفت که نتایج حاکی از وجود چهار بعد خدا، خود، دیگران و طبیعت است. اعتبار کل پرسشنامه با روش دونیم کردن و آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۶۳ و ۰/۸۹ حاکی از پایایی پرسشنامه است. در نهایت یافته‌ها نشان دهنده‌ی کارایی و کفایت پرسشنامه هستند.

واژه‌های کلیدی: پرسشنامه کیفیت زندگی، روایی محتوا، روایی سازه، اعتبار.

^۱ - دانشجوی دکتری دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، گروه مشاوره، تهران، ایران

^۲ - استاد دانشگاه علامه طباطبایی

^۳ - دانشیار دانشگاه علامه طباطبایی

^۴ - استاد دانشگاه علامه طباطبایی

^۵ - استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات

*- نویسنده مسوول مقاله: nezhadmohamad@gmail.com

مقدمه

در روان شناسی و مشاوره یکی از مفاهیم مهم و اصلی کیفیت زندگی است. به طوری که بخش قابل توجه‌ای از نظریات و تحقیقات علوم رفتاری و اجتماعی را به خود اختصاص داده است (لیو، ۲۰۰۶) محققان معتقدند که بهتر است به دنبال اصلاح و تغییر در کیفیت زندگی و گسترش توانمندی‌ها و ایجاد رضایت از زندگی و بهزیستی در افراد و جوامع بود (سلیگمن، ۲۰۰۰) از نظر سازمان بهداشت جهانی، کیفیت زندگی شامل پندارهای فرد از وضعیت زندگی‌اش با توجه به فرهنگ و نظام ارزشی که در آن زندگی می‌کنند است (پاور، ۲۰۰۳). برخی از محققان کیفیت زندگی را با رویکرد عینی تعریف کرده‌اند. در مقابل این رویکرد، رویکرد ذهنی وجود دارد که کیفیت زندگی را مترادف با شادی یا رضایت فرد در نظر می‌گیرد و بر عوامل شناختی در ارزیابی کیفیت زندگی تاکید دارد (لیو، ۲۰۰۶) ویژگی‌های مهم کیفیت زندگی که مورد نظر توافق اغلب صاحب نظران علوم اجتماعی است شامل چند بعدی بودن، ذهنی بودن و پویا بودن است و هر سه بعد اساسی کیفیت زندگی مربوط به سلامت ابعاد جسمانی، روانی و اجتماعی آن می‌باشد. (فیلیپس، ۲۰۱۲). در دین اسلام کیفیت زندگی اهمیت و جلوه خاصی دارد. سلامت و کیفیت محیط پرورش آدمی، به معنای آن است که بشر با خدای خود، با درون خود، با هم‌نوعان خود و با طبیعت پیرامون خود با صلح و سلامت رفتار کند. صلح به این معنای عام یکی از بزرگ‌ترین نیازهای بشر برای رشد و تعالی و رستگاری است. (جوادی آملی، ۱۳۸۶، ب، ص ۲۵۹) اطلاعاتی را در اختیار انسان می‌نهد تا زندگی برای او در مجموعه هستی، میسر و مطبوع شود و به تعبیری، بین آدمی و جهان و زندگی و خویشتن او آشتی برقرار گردد و همه چیز را به دید مثبت بنگرد. (جوادی آملی، ۱۳۸۹، الف، ص ۴۶) هم‌چنین همواره به ابعاد مختلف وجودی انسان پرداخته و از هیچ جنبه‌ای غافل نمانده است؛ از ارتباط انسان با خود گرفته تا مناسبات انسان با موجودات هستی که از جمله آنان انسان‌هایند و چه نسبت او با خالق و پروردگارش؛ و برای هر یک از این جهات سه‌گانه نیز آموزه‌ها و توصیه‌های حکیمانه‌ای بیان داشته است. به سخن برتر، خداوند متعالی رشد و سعادت بشر را در پرتو اصلاح روابط سه‌گانه یاد شده دانسته و رستگاری فوز و فلاح وی را رهین آن می‌داند. (جوادی آملی، ۱۳۸۸، ت، ص ۹).

هم‌چنین جوادی آملی در توصیف حیات طیب می‌گوید: مراد از حیات طیب، زندگی پاکیزه در جهان آخرت نیست؛ بلکه در همین دنیای طبیعی است که افراد عادی با یکدیگر حشر و نشر دارند. مؤمنان از حیات طیب برخوردارند. (جوادی آملی، ۱۳۸۹، پ، ص ۲۱) بنابراین می‌توان گفت که کیفیت زندگی در اسلام مهم است و به صورت یک ضرورت در همین زندگی دنیایی جلوه‌گر است. در کشور ما برای بررسی کیفیت زندگی افراد، از پرسشنامه سازمان جهانی بهداشت و دیگر پرسشنامه‌های مشابه استفاده می‌شود. با توجه به اینکه پرسشنامه‌ای مستقل و بومی که با شرایط

اجتماعی و اسلامی مطابقت داشته باشد، وجود ندارد و همچنین در پرسشنامه‌های رایج یکی از ابعاد کیفیت زندگی انسان یعنی بعد خدا مورد غفلت قرار گرفته است، ضرورت دارد که پرسشنامه-ای معتبر و اسلامی در این موضوع طراحی و ساخته شود. در این پژوهش به سوالات زیر پاسخ داده می‌شود.

- ۱- آیا پرسشنامه کیفیت زندگی اسلامی از روایی محتوا برخوردار است؟
- ۲- آیا پرسشنامه کیفیت زندگی اسلامی از روایی سازه برخوردار است؟
- ۳- آیا پرسشنامه کیفیت زندگی اسلامی از روایی اعتبار برخوردار است؟

روش تحقیق:

روش تحقیق پیمایشی بوده و جامعه آماری، تمامی دانشجویان کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج در سال تحصیلی ۱۳۹۲-۱۳۹۱ است. نمونه‌گیری به روش در دسترس بوده است. حجم نمونه ۳۵۰ نفر است.

شیوه اجرا:

الف) جمع‌آوری داده‌ها و فیش برداری: با توجه به اینکه مبنای اصلی پرسشنامه کتاب‌های آیت الله جوادی آملی بوده، برای تعریف عملیاتی کیفیت زندگی به کتاب‌های ایشان مراجعه شده است. منظور از کیفیت زندگی ابعادی است که در تهیه پرسشنامه لحاظ شده است.

الف) بررسی و جستجو در کتاب‌ها با توجه به تعریف ایشان از کیفیت زندگی

ب) دسته‌بندی مفاهیم مرتبط با کیفیت زندگی

ج) اکتشاف ابعاد کیفیت زندگی

مجموعه اطلاعات جمع‌آوری شده در این قسمت چهار مقوله است: خدا، خود، دیگران، طبیعت.

ب) تهیه پرسشنامه ۶۸ سوالی: در این مرحله با ترکیب تصادفی سوالات هر بعد یک پرسشنامه ۶۸ سوال تهیه گردید که به شیوه لیکرت هر پرسش دارای ۵ طیف پاسخ بود که از فوق العاده موافقم، کاملاً موافقم، موافقم، مخالفم، فوق العاده مخالفم تشکیل شده بود. با توجه به نوع سوال از جنبه مثبت یا منفی بودن، نمرات از ۰ تا ۴ در نظر گرفته شده است.

ج) مرحله اجرای پرسشنامه:

۱- اجرای پرسشنامه با گروه نمونه ۳۵۰ نفری: پس از جمع‌آوری اطلاعات مربوط به پاسخ‌های دانشجویان و تجزیه و تحلیل آماری ۳ مورد از سوالات ضعیف حذف شدند. مبنای حذف سوالات براساس تحلیل عاملی بوده است.

یافته‌ها:

پرسش اول: آیا پرسشنامه کیفیت زندگی اسلامی از روایی محتوا برخوردار است؟

ابتدا همه‌ی جملات مربوط که مرتبط با بحث کیفیت زندگی بودند، مشخص شدند که در جدول زیر از هر موضوع چند جمله به عنوان نمونه آورده شده است. سپس آیات با توجه به موضوع و محتوی دسته بندی گردید که ۴ بعد از آنها استخراج شد. برای بررسی روایی صوری از نظر کارشناسی اساتید مشاوره، روان شناسی و حوزه استفاده گردید که اشکالات وارده به سوالات طرح شده، مرتفع گردید.

جدول ۱- ابعاد کیفیت زندگی

مستندات	ابعاد استخراج شده	گویه ها
حفظ احترام متقابل (جوادی آملی، ۱۳۸۸، پ، ص ۳۲۶) محبت کردن و دوست داشتن یکدیگر (جوادی آملی، ۱۳۸۷، الف، ص ۲۳۸)		۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۳۳
عمل به عدالت در زندگی اجتماعی و براساس قسط و عدل رفتار کردن (جوادی آملی، ۱۳۸۸، ت، ص ۱۹۳) رفتار با مردم نه با بی تفاوتی بلکه احسان کردن و رعایت ادب. (جوادی آملی، ۱۳۸۹، ح، ص ۶۶۷) کمک کردن به یکدیگر و مددجویی و مددکاری. (جوادی آملی، ۱۳۸۸، ت، ص ۴۴۴)	دیگران	۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۳۳ ۳۴-۳۶-۴۳-۴۴-۴۷ ۴۸-۴۹-۶۱-۵۰-۳۷ ۵۵-۵۷
شناخت خداوند و معرفت به وجود او. (جوادی آملی، ۱۳۸۹، الف، ص ۶۶)	خدا	۸-۱۰-۳۵-۴۱-۴۲ ۱۴-۳۸-۵۸-۶۵-۶۶ ۶۷-۶۸-۱۶-۲۷
اطاعت و عبادت خداوند (جوادی آملی، ۱۳۸۹، الف، ص ۶۶) امیدوار و خوش گمان به خدا. (جوادی آملی، ۱۳۸۶، ت، ص ۲۲۰)		
شناخت جایگاه واقعی خویش (ما هو) (جوادی آملی، ۱۳۸۸، پ، ص ۳۸) شناخت هویت و خصوصیات خود (من ه و) (جوادی آملی، ۱۳۸۴، ب، ص ۱۹۱) حفظ حیات فردی و اهمیت قائل شدن برای آن. (جوادی آملی، ۱۳۸۸، پ، ص ۲۶۵) اهتمام برای حفظ سلامت روانی و جسمانی (جوادی آملی، ۱۳۸۸، پ، ص ۱۲۵) ظلم نکردن به خود. (جوادی آملی، ۱۳۸۸، چ، ص ۱۷۰) مخالفت با هوای نفس و خویشتن داری. (جوادی آملی، ۱۳۸۸، پ، ص ۲۱۵)	خود	۲-۴-۶-۷-۱۵-۱۳-۱۱ ۱۲-۳۱-۱۷-۲۵-۱۸ ۵۴-۶۰-۹-۵۹-۱۳- ۲۸-۳۹

		فهمیدن چگونگی رابطه عالم هستی با خدا (جوادی آملی، ۱۳۸۹، الف، ص ۶۴)
۶۹-۶۲-۵۳-۵۱-۴۶-		یادگیری نحوه برخورد با عالم هستی و طبیعت. (جوادی آملی، ۱۳۸۹، الف، ص ۶۹)
۳۰-۳۲-۵۲-۶۴-۶۳	طبیعت	تامین سلامت و بهداشت محیط زیست. (جوادی آملی، ۱۳۸۸، چ، ص ۳۸)
۴۵-۲۹		عشق ورزیدن به تمام مخلوقات عالم هستی. (جوادی آملی، ۱۳۸۸، چ، ص ۲۳۳)

پرسش دوم: آیا پرسشنامه کیفیت زندگی اسلامی از روایی سازه برخوردار است؟
برای بررسی روایی سازه‌ای پرسشنامه‌ی کیفیت زندگی از روش تحلیل عامل و همبستگی نمره ابعاد و عامل‌ها با نمره کل استفاده گردید.

تحلیل عامل: در مرحله نخست برای بررسی مناسب بودن داده‌های گردآوری شده از دو آزمون KMO و بارتلت استفاده گردید که مقدار KMO برای ماتریس همبستگی پرسش‌ها ۰/۸۷ و مقدار آزمون بارتلت در خصوص کفایت محتوای پرسشنامه ۸۷۹۴/۵۲ در سطح $P < 0.0001$ معنادار بود. پس از اطمینان از دو شاخص بالا با استفاده از تحلیل عامل به شیوه‌ی مولفه‌های اصلی گویه‌های پرسشنامه مورد تحلیل عاملی قرار گرفت که بهترین ترکیب محتوایی با توجه به نمودار اسکری و در صد واریانس‌ها ماتریس ۴ عاملی بود. پس از چرخش ماتریس عامل‌های پرسشنامه به شیوه‌ی متعامد (واریماکس) محتوای هریک از عامل‌ها بر پایه‌ی بار عاملی هر پرسش مشخص گردید و پس از بررسی گویه‌ها هر عامل توسط اساتید نامگذاری عامل‌ها صورت پذیرفت. مقادیر ویژه در هر چهار عامل مشخص شد که بر روی هم ۳۴/۱ واریانس مقیاس کیفیت زندگی اسلامی را تبیین می‌کنند. به طوری که عامل اول (دیگران) با دارا بودن ۱۷ پرسش ۲۰/۳ بیش‌ترین مشارکت، گویه‌های عامل دوم (خدا) با ۱۲ پرسش ۶/۲۳ و عامل سوم (خود) با دارا بودن ۱۹ پرسش ۳/۸ و عامل چهارم (طبیعت) با ۱۳ پرسش ۳/۱ در تبیین واریانس مقیاس کیفیت زندگی اسلامی نقش داشته‌اند. بعد از تحلیل عاملی تعداد ۷ پرسش که بر روی هیچ یک از عامل‌ها دارای بار عاملی نبودند از پرسشنامه حذف شدند.

جدول ۲- نتایج تحلیل عاملی پرسشنامه کیفیت زندگی با بارهای عاملی هر گویه به روش چرخش واریماکس

گویه ها	عامل اول (دیگران)	عامل دوم (خدا)	عامل سوم (خود)	عامل چهارم (طبیعت)
۲۱- نسبت به دیگران منصف هستم	۰/۶۸			
۲۲- معمولا از مظلوم حمایت می کنم، حتی اگر موقعیت خودم به خطر بیافتد.	۰/۵۳			
۲۳- نسبت به دیگران با گذشت و انعطاف پذیر هستم و آنها را دوست دارم	۰/۷۲			
۲۴- من تلاش می کنم با خودم، دیگران و تمام نظام هستی در صلح و دوستی بسر برم	۰/۵۷			
۲۳- کمک کردن به دیگران را دوست دارم و از کمک کردن به آنها دریغ نمی کنم.	۰/۶۶			
۳۴- برای اطرافیان احترام زیادی قائل هستم	۰/۴۵			
۲۶- تلاش می کنم در رابطه با دیگران از خوبی کردن به آنها دریغ نکنم	۰/۶۴			
۴۴- معتقدم، من برای هدف خاصی خلق شدم	۰/۶۷			
۴۳- خواهان عدالت اجتماعی هستم و برای عدالت مبارزه می کنم و برای جامعه خود شهروند متعهدی هستم	۰/۳۷			
۴۷- به نظر من برای یک زندگی خوب در کنارهم باید به حقوق یکدیگر احترام بگذاریم	۰/۶۲			
۴۸- برای رشد خود لازم می دانم که دیگران را نیز رشد دهم	۰/۵۹			
۴۹- در رابطه با دیگران صبور، بخشنده و مهربان هستم	۰/۴۳			
۶۱- همه را به عنوان یک انسان دوست دارم	۰/۵۰			
۵۰- در رابطه متقابل با دیگران به حقوق آنها احترام می گذارم و رعایت حقوق دیگران را مهم می دانم	۰/۵۱			
۳۷- خوبی کردن به دیگران یکی از اصول زندگی من است	۰/۶۷			
۵۵- باور دارم تمامی امکانات جهان هستی، در رسیدن من به اهدافم نقش دارند	۰/۳۸			
۵۷- اگر به واسطه کمک به دیگری منافع ام به خطر بیافتد، از کمک به دیگران خودداری می کنم.	۰/۷۰			
۳- عالم هستی را خلقت و آفریده خداوند می دانم و نگاهی الهی به طبیعت دارم	۰/۶۳			
۸- در وجود من خود متعالی است که مرا به سوی خوبی هدایت می کند	۰/۷۴			
۱۰- باور دارم نظام هستی یک امانت از جانب خداوند در دست انسان است و در حفظ آن تلاش می کنم	۰/۷۱			
	۰/۷۱			
	۰/۸۳			
	۰/۸۱			

- ۱۴- باور دارم که خداوند به فکر مشکلات من است ۰/۷۰
- ۱۶- به خداوند خوشبین هستم و نسبت به الطاف او امیدوارم ۰/۶۵
- ۲۷- ارتباط با خداوند در احساس سلامتی من نقش زیادی دارد. ۰/۵۶
- ۳۵- وجود خود را الهی می دانم و برای آن ارزش قائل هستم ۰/۶۱
- ۴۱- از خداوند نیرو و حمایت زیادی دریافت نمی کنم ۰/۵۲
- ۴۲- ارتباط رضایت بخشی با خداوند ندارم. ۰/۶۰
- ۳۸- اطاعت از خداوند یک جنبه مهم در زندگی من است. ۰/۶۲
- ۵۸- وقتی رابطه صمیمی و نزدیک با خداوند دارم، احساس کمال می کنم. ۰/۵۵
- ۶۵- در دعا و خلوت با خداوند احساس رضایت زیادی نمی کنم. ۰/۶۲
- ۶۶- در زندگی ام خداوند را حس می کنم و او را می شناسم ۰/۴۹
- ۶۷- بابت چیزهای مثبت زیادی که در زندگی ام وجود دارد شکرگزار خداوند هستم ۰/۶۲
- ۶۸- عقیده دارم که خداوند مرا دوست دارد و مراقب من است ۰/۵۵
- ۲- در برآورده کردن خواسته های جسمانی، هماهنگی با روح را در نظر دارم. ۰/۵۵
- ۴- به خوبی می توانم تمایلات را تا رسیدن زمان مناسب آن، به تاخیر بیندازم ۰/۷۱
- ۶- از خودم به خوبی مراقبت می کنم و سلامت خود را حفظ می کنم. ۰/۳۵
- ۷- در زندگی دارای رسالت هستم و اهداف و ارزش های روشنی در زندگی دارم ۰/۵۱
- ۱۵- نسبت به حالات روحی و هیجان های خود آگاهی دارم ۰/۳۸
- ۱۳- اگر از چیزی لذت ببرم یا خوشم بیاید که برای من مضر است، از رفتن به سمت آن خودداری می کنم ۰/۵۶
- ۱۱- به طور کلی از خویشتن داری و اراده خوبی برخوردار هستم ۰/۶۰
- ۱۲- به خوبی می دانم که چه چیز برای جسم و روحم مناسب است. ۰/۶۴
- ۳۱- تحت تاثیر گفتار و رفتار دیگران قرار نمی گیرم و اذیت نمی شوم ۰/۵۳
- ۱۷- به بهداشت جسمانی ام توجه دارم ۰/۴۱
- ۲۵- کمک کردن به موسسات خیریه یکی از کارهایی است که من انجام می دهم. ۰/۴۳
- ۱۸- معمولا در تمام لحظات به حالات درونی خود واقف هستم ۰/۵۳
- ۵۴- از جایگاه و موقعیت خود به عنوان یک انسان مطلع هستم ۰/۳۷
- ۶۰- به نیازهای جسمی و روحی خود توجه دارم. (نیازهای جسمی و روحی خود را به خوبی می دانم) ۰/۵۲
- ۵۹- همواره مراقب هستم که چه رفتاری با خودم دارم ۰/۵۸
- ۹- من برای زندگی ام ارزش قائل هستم و هر گونه آسیبی را امری ناپسند و ظلم به خود می دانم ۰/۵۳
- ۱۳- اگر از چیزی لذت ببرم یا خوشم بیاید که برای من مضر است، از رفتن به سمت آن خودداری می کنم. ۰/۴۹
- ۰/۵۹
- ۰/۵۱
- ۰/۴۳

- ۰/۳۵ - ۲۸- آنچه باعث آسیب زدن به جسمم شود را انجام نمی دهم
- ۰/۴۷ - ۳۹- در مورد اینکه که هستم و از کجا آمده‌ام و به کجا خواهم رفت چیز زیادی نمی دانم
- ۰/۴۱ - ۴۵- برای حفظ محیط زیست و آلوده نکردن آن تلاش می کنم
- ۰/۳۷ - ۴۶- باور دارم باید حقوق تمام موجودات را رعایت کرد
- ۰/۳۹ - ۵۱- آزار رساندن به حیوانات و شکار آنها را امری ناپسند می دانم
- ۵۳- نسبت به دیگران و جامعه با ملاحظه رفتار می کنم
- ۶۲- در هنگام استفاده از منابع طبیعی تلاش می کنم به آنها آسیبی وارد نکنم
- ۶۹- مراقب دیگران هستم و دوست دارم در رشد و تحول دیگران، کمک کننده باشم.
- ۶۳- حاضر نیستم در شرایط مختلف به دیگران ظلم کنم.
- ۶۴- در عادات شخصی خود مانند کنترل وزن خویشتن دار هستم
- ۵۲- از آسیب زدن به دیگران چه جسمی، چه عاطفی خودداری می کنم
- ۲۲- وقتی به طبیعت و مناظر آن می نگرم احساس شادی عمیقی را دارم
- ۳۰- در زندگی روزمره به نقد رفتار خودم در مقایسه با آنچه از خود انتظار دارم میپردازم
- ۲۹- من معمولاً با خودم صادق هستم.

۲/۱	۲/۶	۴/۲۳	۱۳/۸۲	ارزش ویژه
۳/۱	۴/۸	۸/۲۳	۲۰/۳	واریانس
۳۶/۵				واریانس کل

برای بررسی روایی سازه از روش همبستگی نمره عامل‌ها و ابعاد با نمره کل نیز استفاده شد که ضریب همبستگی پیرسون مربوط به هر عامل در جدول ۳ با معناداری در سطح ۰/۰۱ آورده شده است.

جدول ۳- همبستگی بین ابعاد با نمره کل پرسشنامه کیفیت زندگی اسلامی

ابعاد	خدا	دیگران	خود	طبیعت	نمره کل
خدا	۱				
دیگران	۰/۳۵**	۱			
خود	۰/۲۵**	۰/۴۲**	۱		
طبیعت	۰/۲۳**	۰/۳۳**	۰/۲۴**	۱	
نمره کل	۰/۸۱**	۰/۷۵**	۰/۶۴**	۰/۵۰**	۱

** p<0.01

پرسش سوم: آیا پرسشنامه کیفیت زندگی اسلامی از اعتبار برخوردار است؟ برای بررسی پایایی از روش‌های دو نیم کردن و ثبات درونی به شیوه آلفای کرونباخ استفاده شد. ضریب اعتبار برای کل پرسشنامه براساس آلفای کرونباخ ۰/۸۹ بدست آمد و با استفاده از روش دو نیم کردن همبستگی دو نیمه معادل ۰/۶۳ می‌باشد و اعتبار هر بعد از پرسشنامه در جدول ۴ آمده است:

جدول ۴- ضرایب آلفای کرونباخ برای ابعاد پرسشنامه کیفیت زندگی اسلامی

ابعاد کیفیت زندگی	خدا	دیگران	خود	طبیعت
مقدار آلفا	۰/۸۷	۰/۸۸	۰/۸۰	۰/۸۱

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که پرسشنامه کیفیت زندگی از روایی و پایایی مناسبی برخوردار است. نتایج تحلیل عاملی اکتشافی نشان دهنده وجود چهار بعد بود و کیفیت زندگی در بعد خدا با ۱۲ گویه، در بعد دیگران با ۱۷ گویه، در بعد خود با ۲۲ گویه و در بعد طبیعت با ۱۳ گویه با بیشترین بار عاملی در هر بعد قرار داشتند که این ۶۴ گویه ۰/۳۶/۵ از کل واریانس را پیش‌بینی می‌کنند که درصد مناسبی برای پرسشنامه است. همبستگی عامل‌ها با نمره‌ی کل پرسشنامه حاکی از روایی سازه‌ی مناسب است. در تبیین نتایج کسب شده در تحلیل عامل می‌توان به پژوهشی که به بررسی ابعاد سبک زندگی از دیدگاه اسلامی پرداخته، اشاره کرد که نتایج مشابهی در برداشته است؛ در این پژوهش با هدف ساخت پرسشنامه‌ی سبک زندگی اسلامی به مولفه‌های فردی، اجتماعی، معنوی اشاره کرده است. هم‌چنین می‌توان به دیدگاه محمد باقر صدر اشاره کرد که ایشان مجموعه تعالیم اسلام را در چهار محور رابطه انسان با خدا، با خود، دیگران و طبیعت دسته بندی کرده است. (کاوایی، ۱۳۹۱). در پژوهشی دیگر که توسط فریش مطرح شده است با هدف بررسی کیفیت زندگی و ساخت پرسشنامه‌ای در این زمینه، عناصر اصلی کیفیت زندگی را حیطه‌های جسمانی، روابط با دیگران، سلامت روانی و اوقات فراغت می‌داند. (فریش، ۲۰۰۶). با توجه به نبود پرسشنامه‌ی بومی در کشور برای سنجش کیفیت زندگی چنین به نظر می‌رسد که پرسشنامه تهیه شده بتواند این نیاز را برطرف نماید. در پژوهش‌هایی که هدف آن بررسی و ارزشیابی کیفیت زندگی دانشجویان باشد یا پژوهش‌هایی که کیفیت زندگی و متغیرهای مرتبط را با توجه به ویژگی‌های دموگرافی دانشجویان مانند جنسیت، تحصیلات و ... مورد پژوهش قرار می‌دهند، می‌توان از پرسشنامه استفاده کرد. البته می‌توان به مهم‌ترین کاربرد این پرسشنامه در روان شناسی اشاره کرد. در ایران به عنوان یک جامعه اسلامی استفاده از ساز و کارهای اسلامی برگرفته از قرآن در مشاوره و روان درمانی شروع شده است هرچند در شروع مشکلاتی هم داشته است؛ از جمله استفاده‌ی ابزاری از آموزه‌های دینی، بدون اینکه به مبانی اولیه و اصلی پرداخته

شود. ولی اقدامات خوبی هم صورت گرفته است. پژوهش‌های متعددی در مشاوره فردی و گروهی با رویکرد اسلامی صورت گرفته است ولی تهیه ابزارهای روان شناسی منطبق بر دیدگاه اسلامی ضروری به نظر می‌رسد. بنابراین با هنجاریابی پرسشنامه‌ی تهیه شده می‌توان از آن به عنوان ابزاری برای سنجش کیفیت زندگی اسلامی در پژوهش‌ها استفاده کرد.

منابع

- فریش، ام. بی (۲۰۰۶). روان درمانی مبتنی بر بهبود کیفیت زندگی. (ترجمه اکرم خمسه، ۱۳۹۰). تهران؛ ارجمند
- کاویانی، محمد (۱۳۹۱)، سبک زندگی اسلامی و ابزار سنجش آن. قم؛ سبحان. چاپ اول
- جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۴). ب. فطرت در قرآن، محقق محمد رضا مصطفی پور. قم: انتشارات اسراء. نوبت چاپ سوم
- جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۶). ب. سرچشمه اندیشه جلد ۲، قم: انتشارات اسراء. نوبت چاپ پنجم
- جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۶). ت. مراحل اخلاق در قرآن، محقق علی اسلامی. قم: انتشارات اسراء. نوبت چاپ هفتم
- جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۷). الف. نسبت دین و دنیا، محقق علیرضا روغنی موفق، قم: انتشارات اسراء. نوبت چاپ پنجم
- جوادی آملی ف عبدالله (۱۳۸۸). ت. اسلام و روابط بین الملل، محقق محمد، قم: انتشارات اسراء. نوبت چاپ اول
- جوادی آملی ف عبدالله (۱۳۸۸). پ. حق و تکلیف در اسلام، محقق مصطفی خلیلی، قم: انتشارات اسراء. نوبت چاپ سوم
- جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۸). ج. اسلام و محیط زیست، محقق عباس رحیمیان. قم: انتشارات اسراء. نوبت چاپ پنجم
- جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۹). الف. ادب فنای مقربان جلد ۱، محقق محمد صفایی، قم: انتشارات اسراء. نوبت چاپ هفتم
- جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۹). ب. ادب فنای مقربان جلد ۵، محقق محمد صفایی، قم: انتشارات اسراء. نوبت چاپ سوم

Liu, L, (2006). Quality of life as a social representation in China: A qualitative study, social Indicators Research, 75, 217-240

Philips, D. (2012). Quality of life: Concept, policy and practice: Rout ledge

Power, M.(2003). Development of a common instrument for Quality of life university hospital of a Endian burgh, united kingdom, 10: 750

Seligman, M. E. P & Csikszentmihalyi, M, (2000). Positive Psychology: An introduction, American Psychologist, 55, 5-14